

Op het opabankje

Oudemannengezeur, pensionadogedachtes en opa-ervaringen

Jos Lammers

‘Ik ben mijn digitale opabankje aan het inrichten. Beetje turen in de verte alsof de juiste toon zich daar gaat aandienen. Bladeren in mijn hoofd op zoek naar een lijn in de altijd rondwarrelende gedachten. Oud worden, daar moet het in elk geval over gaan. Nooit gedacht en toch gekomen. Om dan te ontdekken wat iedereen je natuurlijk had kunnen vertellen: de haperingen in je lijf en de kreukels in het plaatje van jezelf. Het gepriegel in de marge in afwachting van de Grote Erkenning blijft dus gewoon wat het is, gepriegel in de marge. Als je geluk hebt, want dolende in de cerebrale mist mag je al blij zijn als je de functie van je broekrits onthoudt.’

Zo begint de eerste column van een nog steeds groeiende reeks notities van Jos Lammers over het leven dat ook bij het ouder worden toch in grote lijnen blijft zoals het is. En wat is daar mis mee.

Colofon

Tekst en omslag: Jos Lammers.

Omslagillustratie: Martinus Schildt (1867-1921) 'Twee oude mannen op bankje'.

Overnemen van fragmenten, in welke vorm dan ook, alleen na toestemming.

© Copyright van deze uitgave Jos Lammers, Delft 2024.

Druk en distributie Singel Uitgeverijen – Brave New Books.

NUR-code 325: gebundelde literaire columns.

ISBN 9789465015194

Deze bundel is een selectie uit de columns 'Op het opabankje' uit de periode 2018 – 2024, gepubliceerd op www.joslammers.nl en als e-boek bij Kobo.com.

Bankje

Ik ben mijn digitale opabankje aan het inrichten. Beetje turen in de verte alsof de juiste toon zich daar gaat aandienen. Bladeren in mijn hoofd op zoek naar een lijn in de altijd rondwarrelende gedachten. Oud worden, daar moet het in elk geval over gaan. Nooit gedacht en toch gekomen. Om dan te ontdekken wat iedereen je natuurlijk had kunnen vertellen: de haperingen in je lijf en de kreukels in het plaatje van jezelf. Het gepriegel in de marge in afwachting van de Grote Erkenning blijft dus gewoon wat het is, gepriegel in de marge. Als je geluk hebt, want dolende in de cerebrale mist mag je al blij zijn als je de functie van je broekrits onthoudt.

Maar goed, het bankje wordt een fijne plek. Met dank aan Google visueel aangekleed met een schilderij van Martinus Schildt, een kunstenaar die rond de vorige eeuwwisseling in Rotterdam woonde en werkte. Ik bekeek de afbeelding op mijn telefoon, zittend op vrijwel net zo'n bankje aan één van de grachten in de stad. Twee futen knikten naar elkaar dat het voorjaar al om de hoek kijkt. Over je schouder! Naast me mopperde een man dat eendjes voeren ook al niet meer mocht. Van de gemeente. En waar het toch naar toe moest met de wereld als je godverdomme niet eens meer...

Hij was ongeveer de helft van mijn leeftijd. In die tweede helft

ga je je kennelijk om andere dingen druk maken. Of niet
natuurlijk.

Kiezen

Schrijven is kiezen, zegt Gerard Reve ergens. Teveel beperkingen vooraf wil ik mezelf niet opleggen, maar zoals gezegd is ouder worden als onderwerp wel een keuze. Net als wat daar voor mij direct mee samen hangt: de opluchting over mijn besluit om geen werk meer aan te nemen en de grote vreugde om regelmatig voor mijn kleinkinderen te mogen zorgen. Verder hebben we het natuurlijk over schrijven, dat is onvermijdelijk op het opabankje van een schrijver. Ik zeg gezellig 'we', maar dat blijft beperkt tot de mogelijkheid om mijn stukjes mee te lezen. Zie het maar als kleine cadeautjes, een mogelijkheid om erover te discussiëren zit niet bij mijn inrichting. Dat houdt het wel zo gezellig en overzichtelijk. Het voorkomt ook meteen vragende wenkbrouwen over of het nou echt allemaal zo gebeurd is wat ik opschrijf. 'Het dagelijks leven biedt nu eenmaal geen kant en klare verhalen', zegt Bob den Uyl al over dit onderwerp. Wie toch wil vertellen, concludeert hij, moet 'bewerken en rangschikken'.

Kiezen dus inderdaad. Je eigen uitsnede maken uit de werkelijkheid, die anders alleen maar verwacht en ongrijpbaar is. Mijn vader was boekhouder, een beroep dat ik voor middelbareschool-vrienden zo goed mogelijk verborgen hield vanwege de kleur grijs die er in mijn ogen overal vanaf droop. Pas later zag ik wat hij deed: schoenendozen vol narigheid

omtoveren in geruststellend knipogende balansgetallen. Pijnlijke miskopen heetten na zijn scheppingswerk vaste activa en verwarrende bonnetjes verdwenen zonder verder commentaar uit het zicht. Pas later zag ik dat boekhouden en schrijven allebei ordenen, weglaten en oppoetsen is, waarbij vragen over 'echt?' er niet zo toe doen.

Had ik met mijn vader moeten bespreken, maar heb ik niet gedaan.

Dood

Vanmiddag een prachtige film gezien. Met Donald Sutherland en een vrouw, bekend geloof ik maar ik ben de naam vergeten. Hij dementeert, zij heeft terminale kanker. Wie over het verloop van het verhaal niet teveel wil weten, kan dit stukkie beter overslaan. Om te ontsnappen aan hopeloze behandelingen en iets te dominante kinderen, gaan de twee net zoals ze dat jarenlang gewend waren samen op reis, zonder iemand er iets over te vertellen. Bob Dylan op de achtergrond en hoe heet ze ook alweer, die van 'Freedom's just another word'... En van 'Oh lord, won't you buy me a Mercedes Benz.' Nou ja, komt wel weer terug.

De reis wordt een drama, uiteraard. Hij zwalkt niet alleen over de highway maar ook tussen momenten van glasheldere liefde voor zijn echtgenote en de met oprechte blik gestelde vraag of ze soms de buurvrouw is. Waar hij, ook dat nog, iets mee gehad blijkt te hebben.

Het ontroert en bevreemdt tegelijkertijd, vooral omdat vergelijkbare dramatiek in het eigen leven op een of andere manier toch altijd een stuk alledaagser aanvoelt. Knulliger. Dus zit ik achter het beeldscherm om juist het dilemma van het doodsvraagstuk dat op klompen je leven binnenwandelt in woorden te vangen, als het bliepje van de familie-app gaat

omdat mijn vrouw een berichtje heeft gepost. 'Vanmiddag naar de film geweest. Leisure Seeker. Heel leerzaam voor oude gebouwen als wij! Ze sterven samen in hun camper. Is een idee. Maar we hebben geen camper.'

Dat bedoel ik dus.

Vrienden

‘Tess en ik zijn allerbeste vrienden.’ Mijn kleinzoon Liam (4) meldt me zijn lichtpuntje op de maandagmorgen na de kerstvakantie, wanneer er echt niets anders op blijkt te zitten dan met zand in de benen dan toch maar weer naar school. Ik breng hem die morgen en zie hem zijn onwillige ledematen voor de verplichte plas vooraf richting wc slepen. Maar er gloort dus een speldenprik hoop in deze tunnel van dingen die moeten en dat is Tess. In de vakantie is hij bij haar op bezoek geweest en dat beviel zo goed dat ze samen aan de wederzijdse ouders kwamen aankondigen dat Liam bleef. Misschien voorgoed maar in elk geval voor nu.

Rede zorgde ervoor dat hij zich nu toch op zijn eigen wc zuchtend schikt in het schoolstramien, waar hij naar me roept om uit te leggen dat Tom en David hem daar altijd pesten. Ik meld natuurlijk nog maar eens de optie om de juf in zulke gevallen in te schakelen. Stevig knijpen van mijn kant helpt helaas op zijn best tot de bel mij wegstuurt, dus kies ik de sociaal verantwoorde route van het centrale gezag inschakelen. Liam weet het eigenlijk allemaal al en zo knikt hij ook.

Onderweg naar school nemen stadsbussen die ons keurig voorrang verlenen, ‘dat is aardig hè opa?’, en treinen van

Arriva in zijn lievelingskleur rood, 'kijk opa!', gelukkig al snel de beschikbare denkruimte in beslag en even later stappen we hand in hand de kring van de klas binnen. Tom en David ken ik van eerdere verhalen en anders spreken de twee voor zichzelf uit springende jochies wel voor zich. Tess ken ik niet, dus vraag ik Liam naar dit net verrezen vriendschapswonder. Bij wijze van antwoord gebaart hij ergens vaag naar een hoek waar wat meiden zich naar elkaar toe buigen om de laatste nieuwtjes uit te wisselen. Voor meer uitleg heeft hij geen tijd, geamuseerd als hij is door de gekke bekken en scheve sprongen van Tom en David die vlak voor zijn voeten stoeiend over de grond rollen. Op zijn gezicht een betoverde glimlach.

'Leuk hè, opa?'

Geniet

'Geniet er van!' Verreweg de meest gehoorde reactie wanneer ik zeg dat ik met pensioen ben. Maar zeker op commando, is me dat nog nooit gelukt. Achterover leunen en genieten, soms overkomt het me. Heel even. Maar meestal raken bij mij de prille knopjes van ontspanning al snel overspoeld door een vloedgolf van zorgen en getob, over niks. Ik kan bijvoorbeeld rustig een halve dag stukslaan op zoek naar het beste appie om de bestanden op mijn telefoon te beheren. Een mens kan zonder, maar ik op een gegeven moment geen dag. De eerste crasht meteen, van de volgende bevalt het kleurenschema me niet, een andere belooft de mogelijkheid bestanden te verplaatsen maar weigert, ondanks de toenemende heftigheid van mijn getik op het beeldscherm, het geheim van die handeling prijs te geven. Zodat ik uiteindelijk nog op een holletje met mijn jas achter me aan naar de trein moet rennen om op deze relaxte vrije dag mijn kleinzoon Liam (4) van school te halen.

Die verschijnt eerst niet als de deur van de klas opengaat en staat even later met een frons tussen zijn ogen in de al bijna lege deuropening.

'Ik ben mijn fruittrommeltje kwijt', meldt hij me het onderwerp van zijn zorgen.

Zijn tas, bijna zo groot als zijn hele bovenlijf, staat vragend

open op zijn rug. Zijn schouders hangen naar beneden. Ik loop met hem mee terug de klas in en we kijken een beetje rond op de tafeltjes en onder de stoelen. Zonder succes. Ik stel voor om het de juf te melden en dan naar huis te gaan, maar hij wil toch nóg eens de klas rond. Ik zie het verzoek in zijn ogen, hang zijn rugzak met springende duplo-figuren op mijn eigen rug en geef hem een hand. Samen buigen we ons over kisten met speelgoed, rommelen we in bakken met gevonden voorwerpen, speuren we de kapstok af en stappen we even later naar de juf voor een aai over zijn bol en 'maak je geen zorgen, het komt goed'. Later, op de fiets naar huis, weet ik het opeens: dit was nou zo'n moment. Geluk. Vluchtig maar reëel, als een aangename geur die zomaar langs komt waaien.

En vervaagt natuurlijk, want niet veel later zit ik toch weer bij hem op de bank met die appies op mijn telefoon te klooiën. Tot hij bij me komt zitten en me uitlegt dat ik ze er gewoon af moet gooien.

'Zal ik je helpen, opa?', biedt hij op zijn beurt aan.

Namen

Mijn moeder had er ook al moeite mee, met vreemde bedrijfsnamen. Het is volgens mij de reden dat ze tot haar dood de naam Ziggo op zijn plat Amsterdams is blijven uitspreken. Met een harde s en een dubbele keelschrapende g. Zo kwam het een beetje dicht bij huis. Niet dicht genoeg overigens om te kunnen geloven dat deze veroorzaker van een van de vele maandelijksse mysterie-afschrijvingen daadwerkelijk de leverancier van haar TV-signaal was. Ook van dat laatste ontkende ze trouwens het bestaan of de noodzaak. Televisie is er gewoon, dat behoeft geen signaal en al helemaal geen bedrijf met zo'n onbegrijpelijke naam dat daar elke maand maar liefst vijftien euro voor van haar bankrekening afschrijft. Steelt dus. Ik heb nog wel eens proberen uit te leggen dat zij de opvolgers zijn van Casema, maar ik geloof niet dat ik daarmee de juiste toon had aangeslagen. 'Die kennen we niet', liet ze resoluut weten. Ook na het overlijden van mijn vader, bleef ze mede namens hem spreken.

Maar ik deel met haar de voorkeur voor begrijpelijke namen als Nederlandse Spoorwegen of, zoals we vroeger hadden, het Gemeentelijk Energiebedrijf. Instellingen met een helder doel. Al zitten ook daar voor mij soms onverwachte ontknopingen tussen, als in nóg gewoner dan ik dacht. Zoals

Tomado, wat gewoon Van der Togt Massa-artikelen Dordrecht blijkt te zijn en niet een creatieve voorloper van Apple. Of de Hema, wat geen onvoorziene vervoeging van hemel is, maar gewoon de Hollandsche Eenheidsprijzen Maatschappij Amsterdam. Duidelijk.

Persoonsnamen als bedrijfsnamen zijn dat natuurlijk niet echt. En toch heb ik er een zwak voor. Ik koop veel liever bij Rijwielsporthuis Piet Vonk dan bij 12gobiking, al is het maar omdat je weet aan wie je moet vragen wat er mis is met het woord fietsenwinkel. Kom daar bij moderne bedrijven maar eens om. Namen als Arriva, Connexion en Engie lijken nog ergens over te gaan, al ligt de diagnose dyslexie voor het oprapen. Maar wat moet ik in hemelsnaam met Suez (geen kanaal), Menzis (geen nieuw ontdekte diersoort) of Geeektech (geen tikfout). Google schijnt trouwen wél iets te betekenen, vraag me niet wat.

En inderdaad Ziggo. 'Wat betekent dat eigenlijk?', vroeg mijn moeder als we er helemaal niet meer uitkwamen. 'Geen idee', zei ik dan. Zij kon heel mooi haar bovenlip aan één kant optrekken waarbij ze van tussen haar kiezen een subtiel maar niet mis te verstaan afkeuringsgeluidje liet ontsnappen. Als kind wist ik dan: je bent er bij.

Duidelijkheid

Kleindochter Elin (2) legt het me nog maar eens uit. Met bij elke nieuwe regel die ik toch echt moet begrijpen twee gespreide handjes demonstratief in de lucht. Ik weet niet meer waar de vraag vandaan kwam, maar zij leunt inmiddels met haar ellebogen en haar kleine maar volle gewicht op mijn knieën om het me allemaal nog eens glashelder uit te leggen.

Opa's. Meervoud en een strenge blik met de nauwelijks verhulde vraag wanneer dit nu eindelijk eens gaat landen. Opa's dus. Die gaan weer naar hun eigen huis. En! Ze hebben een bril.

Liam's, één grote broer maar evengoed meervoud, papa's, mama's en Sophie's, kleine zus, ook echt maar eentje, maar dat staat een algemene leefregel niet in de weg. Voor allemaal geldt: die blijven. En! Ze hebben geen bril.

Het kan maar duidelijk zijn. Met opnieuw die handjes. Snap je het nou?

Geduld

Afgelopen zaterdag las ik in de NRC een interview met een nieuwe uitgever, mevrouw Van der Pluym, vertrokken bij Atlas Contact en voor zichzelf begonnen met uitgeverij Pluim. Ik kan het niet nóg vrolijker maken. Wel verbazingwekkender. Want één van haar voornemens bij de profilering in de uitgeverijmarkt van nu: 'Het is belangrijk om een boek niet vier weken na verschijnen uit de belangstelling te laten verdwijnen.'

Vier weken! Mijn eerste kinderboek verscheen in 1991. Andere tijden, met recht. De uiteindelijk gevonden uitgever, gevestigd in een rommelig pandje in het westelijk havengebied, zou er een mooi boek van maken. Maar daarvoor moest blijkaar wel iemand met de fiets naar Japan of daaromtrent, waar mediterende monniken de omslagillustratie handmatig ombeitelden tot kleurenlitho's voor de offsetpers. Een proces dat ongeveer een half jaar in beslag nam. Ook na deze voor een debuterend auteur tergende oefening in geduld (ik ken het woord), bleef het tempo wat je noemt ambachtelijk. Maar op een goede dag mocht ik dan toch, per handgeschreven brief daartoe uitgenodigd, langskomen bij de uitgever en zijn vrouw voor een kop koffie en het eerste exemplaar van mijn eigen boek. Waarna er opnieuw enkele maanden overheen gingen, voor ik mezelf

dan eindelijk tegenkwam in boekwinkels en recensies.

Er zat ook een keerzijde aan die gemoedelijkheid, ik geef het toe. Van de eerste paar boeken, die toch aardig verkochten, heb ik volgens mij nooit een stuiver honorarium ontvangen. Dat werd later anders. Ik kwam bij een keurige uitgever aan een respectabele Amsterdamse gracht, waar ik nog voor de productiefase voorbij was geflitst, al een voorschot op de opbrengst op mijn bankrekening zag verschijnen.

Snel gewonnen geld, dat ik krap drie maanden later alweer kon afdragen. Ruimschoots zelfs, als ik tenminste de dozen vol uitgeversvoorraad van een terminale fase in de schappen van De Slegte wilde redden. Natuurlijk deed ik dat. Mijn boeken! En ik nam er de tijd voor. Pas onlangs, bijna twintig jaar na dato, heb ik de grotendeels onuitgepakte dozen naar Terre des Hommes gebracht. Daar liggen ze nu in de etalage te wachten. Heel geduldig.

Rust

Altijd gedacht dat pensioen, of beter gezegd 'niet meer betaald werken', rust en ontspanning zou brengen. Dat blijkt niet te kloppen. Nu ken ik het fenomeen ontspannen (relax man!) voornamelijk van horen zeggen, maar er is meer aan de hand. Het lijkt op de kindzorgcontradictie, ook wel de illusie van het lekker thuis tuttelen genoemd. Werk lijkt werk en dus vervuld van zware taken die vol stress op de schouders rusten. Maar iedereen die wel eens een dagje 'lekker thuis' een gezin met kleine kinderen heeft gerund weet: werken is pure ontspanning. Geregelde tijden, koffiepauzes en rustig lunchen, de mogelijkheid om 'sorry, geen tijd' te roepen als een klus je niet aan staat, wegdromen tijdens een bespreking, beetje op internet rondtikken als de dag toch al vrijwel om is of nog zo pril dat niemand met goed recht iets anders kan verwachten.

Kom daar maar eens om, wanneer op datzelfde onmenselijk vroege tijdstip de linkerschoen van het ene kind onvindbaar blijkt, de volgende aan tafel een beker melk omtikt (het ging per ongeluk!), waarop de kat een spurtje richting meevaller van de dag trekt en daarbij fataal verstrikt raakt in het snoer waaraan je veel te duur aangeschafte smartphone lag op te laden, terwijl ondertussen de eerste zijn plas niet in de wc maar in zijn laatste schone broek laat lopen waarna hij

bezorgd vraagt of we zo niet te laat voor school komen.

Nu wil ik het pensionadobestaan niet vergelijken met de uitdaging van moed en geduld die zorgen voor een jong gezin vergt. Het gaat om de overeenkomst in onvoorspelbaarheid. Of beter gezegd: werken lijkt drukdrukdruk maar is in feite één grote samenzwering om al het onverwachte keurig op afstand te houden. Weet ik sinds geen dag meer hetzelfde is. Relax man!

Gelijk

Van mijn zoon, de vader van Jonas, herinner ik het me nog. Zodra ik vroeger toen hij klein was door mijn knieën zakte om hem op gelijke hoogte iets te vertellen, zakte hij welwillend ook door zijn knietjes zodat we uiteindelijk allebei op ons hurken tegenover elkaar zaten. Niet helemaal de bedoeling, wel gezellig.

Zijn zoontje Jonas (2) doet iets dergelijks, maar dan in de andere richting.

We bouwen samen aan zijn houten treinbaan. Uitgebreid natuurlijk want opa is niet zo vaak helemaal in Noorwegen waar het gezin woont. Dus hup, ook nog een tweede tracé eraan gebouwd, afgesplitst met wissels en opgesierd met een tunnel én een brug. Jonas ligt er als een noeste spoorwerker op zijn knietjes bij en pakt het bouwwerk met ware ingenieursinzichten aan. Eerst ordent hij alle stukken rail op soort, bochten bij bochten, rechte stukken bij rechte stukken. Ik reik ze hem vervolgens als een halfwas stratenmakershulpje aan, waarna hij elk stuk eerst proeflegt. Dan is het ofwel een hoofdschuddend 'nee, gaat niet' of een tevreden 'ja, gaat', begeleid met een hijggeluidje van de inspanning. Soms voltrekken zich kleine bouwdrama's, zoals een moeizaam aangelegde spoorbrug die direct daarna

hopeloos in elkaar klettert. Op zulke moment roept hij heel mooi zijn vaste Noorse verbazingskreet 'Oi!', maar dan wel met een toon die neerdaalt van met enige moeite bedwongen frustratie.

Evengoed, het lukt en opa strekt met moeite zijn stramme rug om ergens vanaf de comfortabele bank het resultaat eens te gaan bekijken. Maar dat is niet wat Jonas in zijn hoofd heeft. Snel rent hij naar de eettafel, trekt daar een eetstoel tevoorschijn en parkeert die strak naast het net aangelegde spoortraject. 'Kom, opa', klopt hij op de zitting. Voor mij, dacht ik. Maar niet alleen, want ik zit nog niet of hij duwt zijn eigen groeistoel van de eethoek vlak naast waar ik zit en klimt erop.

En zo zitten we dan. Als twee tennisscheidsrechters op hun verheven uitkijkpost. Allebei even hoog.

'Mooi?', vraag ik aan hem.

'Mooi', zegt hij.

Zorg

Ik ben in Noorwegen om rond de bevalling van de nieuwe baby voor kleinzoon Jonas (2) te zorgen. Dus oefenen we in de dagen voorafgaand aan wat komen gaat, samen zijn dagelijkse rituelen. Zoals 's morgen, of liever aan de rand van de Noorse nacht, in de barre vrieskou met zijn ontbijt in een trommeltje naar de 'Margarinfabrieken', een industrieel gebouw uit de vorige eeuw waar ooit pakjes boter uitrolden en nu elke ochtend een vloot buggy's de drie verdiepingen vult met kleine Noortjes die daar in de barnehage de dag doorbrengen.

Op weg ernaartoe prevelen Jonas en ik om het leven gezellig te houden enkele keren zijn bezweringsformules over waar papa is en waar mama is. Ondertussen wijst hij me keurig de weg, want zo weinig woorden als we er samen aan hebben besteed, hij voelt waarschijnlijk aan de manier waarop ik de buggy aanstuur dat deze opa topografisch niet te vertrouwen is. Lastig, maar het geeft ook wel weer de onverwachte vreugde als dat geel gepleisterde gebouw met de kloeke industrieletters van vroeger tussen de aangevroren stoepen en opzij geschoven sneeuwheuvels toch opeens opdoemt. 'Jaaa, de crèche! Gevonden!'

Jonas moet erg lachen om zoveel blijdschap over het vanzelfsprekende, maar mijn zoekende houding in de wereld

doet hem misschien toch ook wel iets overeind zitten in zijn buggy.

Ik heb voor de tocht naar Noorwegen bij de ANWB-winkel van die vreselijk verantwoorde spikes aan een elastiekje voor onder mijn schoenen gekocht. Draagt iedereen daar, was het argument. Maar in de praktijk van ijzig Oslo blijken het alleen zwangere vrouwen te zijn en een enkele Noor die elke illusie over zijn presentatie heeft laten varen. Dus glibber ook ik, net als iedere zichzelf respecterende inwoner, over de spekgladde laag harde sneeuw en opgevroren regenwater die hier overal de stoepen in een wintergreep houdt. Gelukkig zorgt meestal wat steenstrooisel voor enig houvast, maar niet overal. Ook vlak voor de ingang van de crèche ligt op het laatste heuveltje richting buggyparking een gemeenglanzende laag ijs.

Ik zie hoe Jonas in zijn buggy opzij helt om met kennersogen de ondergrond op gevaar te taxeren. Dan draait hij zijn koppie met de dikgevoerde pilotenmuts vanonder de kap naar mij toe. 'Ikke valle opá!', waarschuwt hij me in zijn mooie mengelmoesje van Noors en Nederlands. Om dan in zijn zorgzaamheid te bedenken dat die man natuurlijk nog veel meer duidelijkheid nodig heeft.

'Niet vallen opa', vertaalt hij het daarom in perfect Nederlands. Gelukkig wel met die vrolijke uithaaltjes aan het eind van elk woord.

Gewoontes

Na een week als kraamhulp in spe rondhangen in Oslo, voorzichtig schuifelend tussen mijn airbnb-jongenskamertje, het huis van kleinzoon Jonas (2), zijn barnehage en de supermarkt even verderop, is het tijd voor wat generaliserende observaties van Noorse gewoontes. Gebaseerd op allesbehalve representatieve steekproeven en participerende observatie vanaf de zijlijn.

Evengoed. Buschauffeurs groeten doe je hier niet. Iedereen is verbaasd als je het toch doet, de functionaris in kwestie nog het meest. Datzelfde geldt voor een hand in dank opsteken wanneer een automobilist stopt als je bij een zebra oversteekt. Ze doen het allemaal en keurig, maar kijken je niet-begrijpend aan als je daarvoor je erkentelijkheid laat blijken.

Schoenen, die hier in de winter altijd vol aangekoekte sneeuw en steengruis tegen de gladheid zitten, doe je voor de deur uit en zet je bij voorkeur buiten in de gang op een matje. Het appartementengebouw waar ik verblijf oogt in de avond als een hotelgang in een melancholieke roadmovie waar afgetrapte schoenen en laarzen smeken om een poetsbeurt die niet komt. Overigens zijn niet alle Noren Noors genoeg blijkbaar, want als je op de linoleumvloeren van de barnehage achter je kleinzoon met andere plannen aanrent, kun je op

kousenvoeten lelijk in ijskoude waterpoeltjes belanden.

Koffietenten vind je, net als supermarkten, letterlijk op elke straathoek en 24/7-dienstverlening is in veel daarvan heel normaal. Wel prijzig, maar nog lang niet zo erg als de aanschaf van wijn. Als pensionado zonder pensioen (PZP-er) met een dagelijkse hang naar cafeïne en pinot noir, is Oslo in feite een *no go area*. Wijn koop je in een Vinmonopolet, een exclusieve keten vrijwel onvindbare overheidszaken die de in een vrije economie verboden marktpositie meer dan waar maakt. Vuistregel: wat een fles bij ons in een restaurant met ambities kost, betaal je hier als consument met een eigen boodschappentas bij de monopolist. Een tasje van de zaak is er ook, tegen ruime bijbetaling, voor wie over straat wil met in vette kapitalen 'MAT OG DRIKKE'. De vertaling voel ik wel zo'n beetje aan. De Noren zelf hebben trouwens een eenvoudige oplossing voor deze vrije prijzenval naar de top: wie samen naar de horeca gaat, neemt zijn eigen sixpack of fles mee naar het afspraakadres voor een nog enigszins betaalbaar 'vorspiel', later op de avond vaak gevolgd door een volgens dezelfde principes georganiseerd 'nachspiel'. Twee gelegenheden waar, voor wat ik van mijn zoon begrijp, converseren of delen van de meegebrachte drank geen noodzakelijk onderdeel van de agenda is.

Oslo is jong. Voortschuifelende opa's zoals ik, kennen ze hier

voornamelijk van horen zeggen. Kinderen zijn er daarentegen in overvloed, hun eerste levensjaar waarin Noorse papa's en mama's betaald ouderschapsverlof hebben, in buggy-colonnes van koffietent naar lunchbar geduwd. Waar de voertuigen vrijwel nergens mee naar binnen mogen en zo als een neergestreken zorgzwerf een uithangbord vormen voor nog weer meer dolende ouders.

Je buskaartje koop je, net voor de bus komt aanrijden, met een app op je telefoon. Een overzichtelijk aftelradertje op je scherm laat je vervolgens weten of je aanschaft bij een overstap nog geldig is. Daarbij telt de echte tijd en niet het moment van instappen, blijkt. Maar Noorse controleurs glimlachen in zo'n geval welwillend, leggen de regels uit en wensen je nog een goede reis. In het HTM-bushokje tegenover mijn huiskamerraam, zag ik laatst vier doorgetrainde handhavers van het Haagse vervoerbedrijf een iele jongen met vereende krachten tussen het glas en chroom in een hoek tegen de grond werken. Zo kan het natuurlijk ook.

Een goede reden om de vriendelijkheid-met-weinig-woorden van Oslo te waarderen. Maar de beste redenen zijn de zalm en de bessen. Ze zijn overal en nu eens een keer niet tegen onoverzienbare bergen Kronen. Begraven vis, vruchten uit het veen. Vraag niet hoe het heet, maar eet!

Plan

Ik ben in Oslo om voor kleinzoon Jonas (2) te zorgen wanneer het verwachte babybroertje zijn entree in de wereld maakt. Voorafgaand draaien Jonas en ik een kleine week warm, maar evengoed is het even de ogen uitwrijven als papa en mama toch nog plotseling 's nachts naar het ziekenhuis zijn vertrokken en wij elkaar veel te vroeg in de ochtend ontmoeten, hij met een tot klonten volgeplaste luier ik met een pijnlijke rug van een mislukte slaappoging op de bank. Mijn voorbereidingen zijn niet veel verder gekomen dan het intikken van een encyclopedie aan feiten en vindplaatsen op mijn telefoon en een poging de routes naar crèche en supermarkt in mijn onwillige geheugen te kerven. Jonas lijkt aan ons aanstaande zorgexperiment beduidend meer nadenkwerk besteed te hebben.

Hij komt tenminste, eenmaal verschoond, de kamer in als een kleine man met een groot plan, rukt met de gebaren van iemand die de tijd nu eindelijk rijp acht voor actie de pannenlade in de keuken open en kondigt aan dat hij rijst met kōfte gaat maken. Niet met speelgoedpannen en nepingrediënten in zijn eigen kinderkeukentje, maar hier en nu het echte werk. Ik weet hem nog net zover te brengen dat hij duplostenen in plaats van granen en gehakt neemt, maar met minder dan echte pannen en heuse pollepels neemt hij geen

genoegen. Als we even later ook in het echt gaan eten, duwt hij direct zijn lollige kinderplacemat met lachende aap als een achterhaalde levensfase terzijde en ontbijten we samen van exact dezelfde grote-mensen-borden. Met rijst en köfte, dat spreekt.

Zijn ogenschijnlijk lang vooruitgedachte sprong voorwaarts, lijkt tegen de tijd dat we op de crèche aan moeten toch even te haperen. Hij wil naar het ziekenhuis toe. Terwijl ik nog sta te peinzen over een goed antwoord, heeft hij voor zichzelf al een overlevingskoffertje ingepakt vol met zijn favoriete plusplus-bouwsteentjes. Hij gaat, zegt hij. En vertrekt naar zijn eigen slaapkamer. Als ik daar even later om het hoekje kijk, heeft hij twee duplopoppetjes keurig naast elkaar in zijn eigen bed gelegd. Papa en mama, legt hij uit. Niet verdrietig, integendeel. 'Het ziekenhuis is leuk', legt hij me uit.

Onderweg naar de crèche zingt hij onder de buggykap die hem moet beschermen tegen de Noorse sneeuw. Ik denk eerst dat ik me vergis, maar hoor het echt goed.

'Hey sanna, hosanna, sanna sanna hosanna.' *

Met een onverstoort gezicht, zie ik als ik even om het hoekje van zijn sneeuwmarkies gluur.

Pas aan het eind van de dag, dus nog ná dat toetje dat hij eerst zelf uit de vriezer haalde maar waar hij mij vervolgens

met een 'goed idee opa' alle credits voor gaf, krimpt zijn grote-jongens-wereld terug naar alledag en daar voorbij. Waar papa en mama nou toch zijn, is wel zijn mantra maar brengt hem verre van verlichting. En elk geluidje in de buurt van de voordeur kan niet anders dan hun terugkeer aankondigen.

Er blijkt maar één oplossing. Op schoot samen naar TikTak kijken. Op het schermje van mijn telefoon blaast een eindeloze serie simpele geluiden en plaatjes de zorgen uit zijn hoofdje. Mijn instructies kan ik daardoor even niet meer raadplegen, Maar dat vinden we niet erg.

* Navraag leerde dat het ging om een Noors kerstliedje met melodie en tekst die, zeker in de uitvoering van Jonas, als twee druppels water lijken op het glorielied 'Hosanna' uit Jesus Christ Superstar, maar in dit geval: Heisan og Hopsan og fallerallera!

Mee

Na dagen wachten, is het voor kleinzoon Jonas (2) dan bijna zover: het pasgeboren babybroertje komt met mama naar huis en papa fietst niet meer telkens op en neer tussen hem en het ziekenhuis maar blijft gewoon. Ook tijdens de voorbereiding, want het babybedje moet nog in elkaar geschroefd. Jonas volgt het aanslepen van de onderdelen uit de berging en de pogingen van zijn papa om die paar klikbewegingen terug te vinden waarmee het geheel zijn vorm moet krijgen. Voor dat zover is, overziet Jonas de gevolgen van deze knutselarbeid al.

‘Waar is de kamer van de baby?’, vraagt hij aan zijn vader.

‘De baby heeft geen kamer. Jij wel, hè?’

Zijn poging om dit avontuur voor Jonas een aantrekkelijke grote-broer-glans mee te geven, lijkt even te lukken. Hij komt mij tenminste halen om te laten zien dat hij inderdaad een eigen kamer heeft met een eigen bed erin. Maar terwijl hij nog bezig is mij in deze bekende wereld opnieuw in te wijden, ziet hij zijn vader het babybedje dat inmiddels in elkaar zit richting de grote slaapkamer duwen. Direct rent Jonas achter hem aan, alsof hij zichzelf kwalijk neemt pas zo laat de echte toedracht te snappen en wat verloren tijd in wil halen.

‘Waar sláápt de baby?’, vraagt hij aan zijn vader die het knus ingerichte bedje gezellig naast het grote bed van papa en mama parkeert.

‘Oh’, zegt die zo onverschillig mogelijk. ‘Hier ergens.’

Jonas reageert niet. In de huiskamer maakt hij even later op de bordjes die we samen uit een stuk plastic hebben geknipt een feestmaal klaar van rode en witte plusplus-bouwsteentjes. Brunost met honing, legt hij uit. ‘Lekker opa.’ Voor iedereen zet hij een bordje klaar, ook voor de baby. Wanneer hij bij de plek is aangeland die hij voor zichzelf had gedacht, aarzelt hij even. Dan zet hij niet één, maar twee bordjes neer. En knikt. Dat klopt beter.

Pas tegen de avond verandert zijn goede stemming. De baby is gearriveerd, hij heeft hem zelfs even over zijn donkere haartjes geaaid voor hij weer verder ging spelen. Maar aan tafel eet hij, anders dan we gewend zijn, nauwelijks. Op alle voorgestelde toetjes schudt hij van nee. Als hij een uurtje later na het boekje lezen voor het slapengaan, vergezeld van zijn twee slaapapies en met zijn nachtspeen in zijn mond, met een boos gezicht voor zijn vader gaat staan, blijkt wat hem dwars zat. Hij wil ook in het grote bed slapen. De middelen die hij daarvoor met zijn twee jaar tot zijn beschikking heeft, gooit hij geroutineerd in de strijd die dan volgt. Huilen, nog veel bozer kijken, zich op de grond laten vallen, zijn vader aan zijn haren trekken. Niks helpt. En dus schikt hij zich uiteindelijk, met bewonderenswaardige kindersouplesse, in wat zich blijkbaar buiten zijn macht bevindt.